

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

**EDUKACJA W ZAKRESIE
GOSPODAROWANIA
PRZESTRZENIĄ**

**Unia Uczelni na Rzecz Rozwoju
Kierunków Studiów w Zakresie
Gospodarowania Przestrzenią**

**WYDZIAŁ
EKONOMICZNO-
SOCJOLOGICZNY**
Uniwersytet Łódzki

Łódź, 27 kwietnia 2023 r.

**Identyfikacja stanu i wyzwań
dotyczących kształcenia
w zakresie treści związanych
z gospodarowaniem przestrzenią
na poziomie szkół średnich**

mgr Janusz Górny

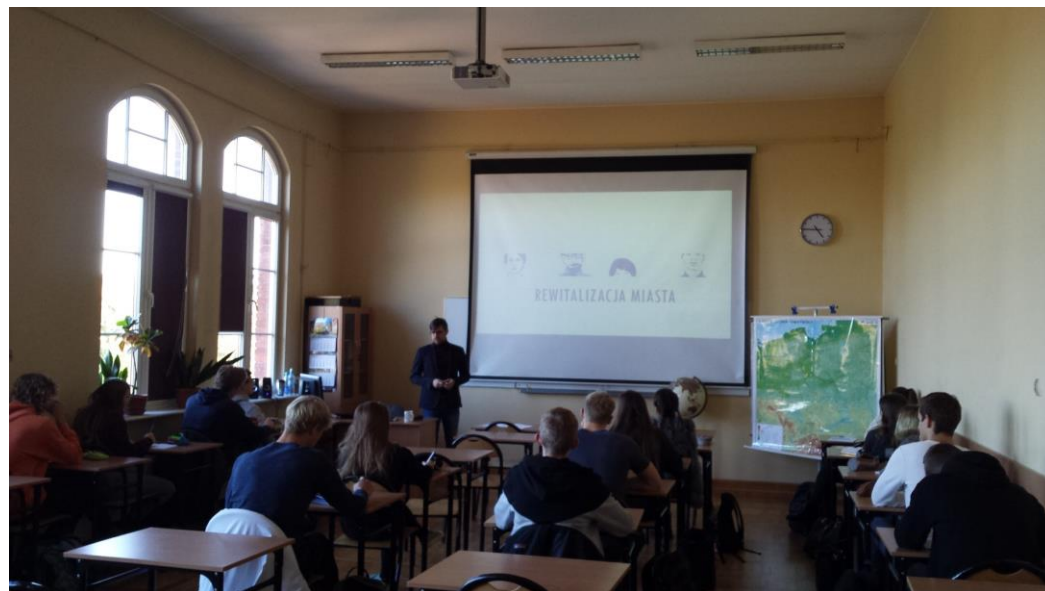
Zakład Geografii Ekonomicznej

**Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej
i Gospodarki Przestrzennej UAM**

**I Liceum Ogólnokształcące im. Karola Marcinkowskiego
i VIII Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

PLAN WYSTĄPIENIA

- uwarunkowania prawne
- uwarunkowania organizacyjne
- możliwości (szanse)
- trudności (zagrożenia)
- wyzwania
- zajęcia terenowe
- podsumowanie

Zajęcia dotyczące rewitalizacji

UWARUNKOWANIA PRAWNE

**Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dnia 30 stycznia 2018 r.
w sprawie podstawy programowej
kształcenia ogólnego dla liceum
ogólnokształcącego, technikum oraz
branżowej szkoły II stopnia**

**Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dnia 3 kwietnia 2019 r.
w sprawie ramowych planów nauczania dla
publicznych szkół**

DZIENNIK USTAW RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 4 kwietnia 2019 r.

Poz. 639

ROZPORZĄDZENIE
MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ¹⁾

z dnia 3 kwietnia 2019 r.

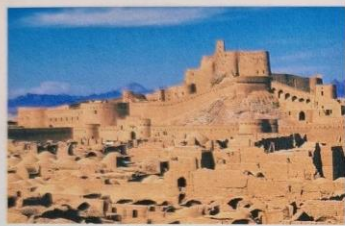
w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół

Sposoby ochrony krajobrazu kulturowego

Krajobraz kulturowy jest chroniony na wiele sposobów. Niektóre szczególnie cenne jego fragmenty zostały wpisane na *Listę światowego dziedzictwa UNESCO*. Dodatkowo w Polsce funkcjonują formy ochrony przyrody i formy ochrony zabytków. Bardzo ważną rolę w ochronie i planowaniu krajobrazu kulturowego odgrywa również planowanie przestrzenne.

Listę światowego dziedzictwa UNESCO

Na *Listę UNESCO* są wpisane obiekty będące dziedzictwem ludzkości. W jej ramach ochronie podlegają szczególnie cenne obiekty przyrodnicze oraz kulturowe. W części przypadków za obiekt kulturowy uznaje się krajobraz kulturowy.

Wpisane na *Listę UNESCO* miasto Bam w Iranie to przykład ufortyfikowanego średniowiecznego miasta leżącego w szerokiej górskiej dolinie.

Ochrona krajobrazu kulturowego w Polsce

Krajobraz kulturowy w Polsce jest chroniony w ramach różnych form ochrony przyrody, głównie w parkach krajobrazowych i zespołach przyrodniczo-krajobrazowych. Celem utworzenia **parku krajobrazowego** jest zachowanie walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych typowych dla danego terenu. Utworzenie **zespołu przyrodniczo-krajobrazowego** ma za zadanie chronić mniejsze cenne fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego. Do form ochrony zabytków w Polsce należą **parki kulturowe**. Chroni się w nich zabytki charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, a także ich otoczenie wyróżniające się walorami krajobrazowymi.

Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej obejmuje obszar, na którym znajduje się ponad 20 pałaców, zamków i dworów, a także zabytkowe rezydencje, domy tyrolskie i kompleksy parkowe.

Rodzaje rewitalizacji

Cztery najważniejsze rodzaje rewitalizacji dotyczą obszarów miast i przedmieść, terenów poprzemysłowych, pokolejowych i powojennych, blokowisk oraz obszarów powojennej zabudowy miejskiej.

Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych, pokolejowych i powojennych

Centrum handlowo-usługowe Manufaktura w Łodzi zajmuje obszar dawnej fabryki włókienniczej, powstałej w drugiej połowie XIX w. i funkcjonującej do początku lat 90. XX w. Znajdujące się tu zabudowania zostały uznane za zabytki przemysłowe, ale po zamknięciu fabryki teren uległ degradacji, ponieważ opuszczone budynki niszczały. Rewitalizacja tego obszaru polegała na utworzeniu centrum handlowo-usługowego z wykorzystaniem brył starych budynków, do których dobudowano nowe – w tym samym stylu.

Rewitalizacja krajobrazu miast i przedmieść

Przedmieścia dużych aglomeracji miejskich, w których szybko zachodzą zmiany przestrzenne, a także opuszczone tereny mieszkaniowe w miastach są narażone na różne problemy społeczne. Jednym z pomysłów na ich rozwiązanie jest rewitalizacja sąsiedzka. Polega ona na organizowaniu dla mieszkańców warsztatów, dzięki którym mogą się oni ze sobą poznać, żyć, a przy okazji zacząć samodzielnie wpływać na zagospodarowanie terenu (np. zadbać o zieleni wokół swojego miejsca zamieszkania). Takie programy prowadzi się między innymi w Detroit, w Stanach Zjednoczonych.

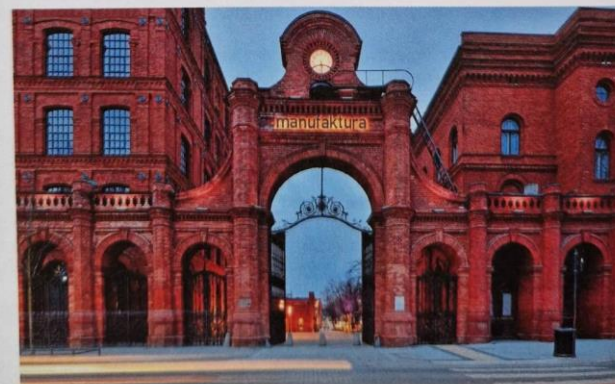
Fot. V.7.4. Modernizacja zniszczonej tkanki miejskiej w centrum Łodzi jest doskonale widoczna na przykładzie kamienicy przy ulicy Tuwima (po lewej zdjęcie przed rewitalizacją, po prawej – po remoncie).

Fot. V.7.5. W działania rewitalizacyjne wpisują się także łódzkie murale. Różnych form street artu jest w Łodzi aż 150, ożywiają one przestrzeń, wpisują się w lokalny kontekst, a czasami aktywizują mieszkańców do działań artystycznych.

■ W dostępnych źródłach poszukajcie interesujących działań rewitalizacyjnych przeprowadzonych poza granicami Polski. Zastanówcie się, które z nich można przeprowadzić na analizowanym obszarze.

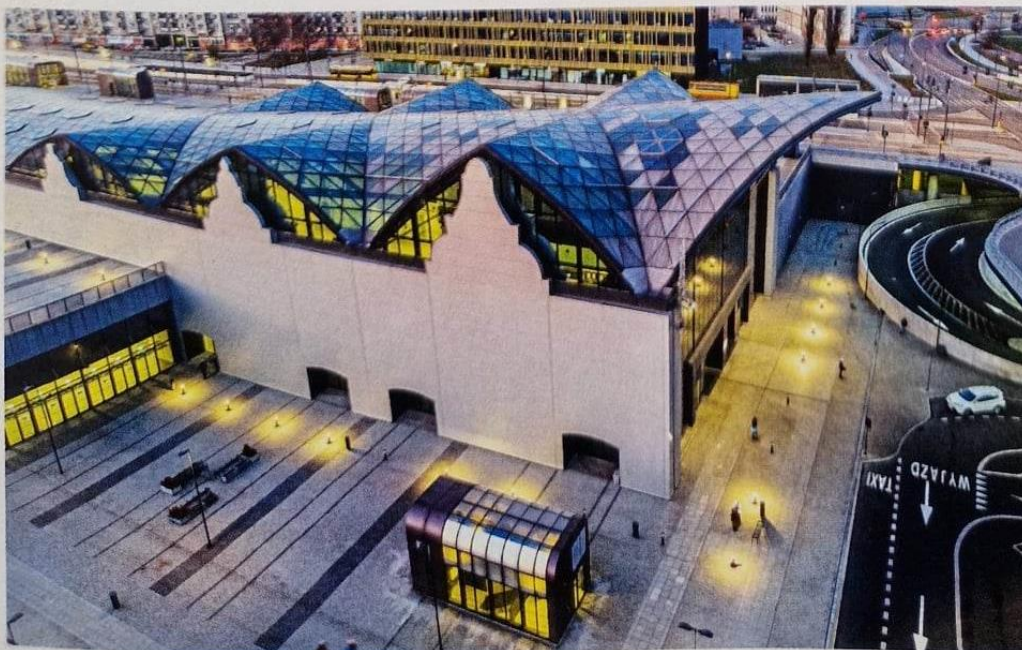
- Konieczność działań rewitalizacyjnych w Łodzi została wymuszona przez degradację tkanki miejskiej w centrum (zniszczone kamienice, w których po wojnie utworzono mieszkania komunalne) oraz upadek przemysłu włókienniczego w okresie transformacji.
 - Modernizacyjne działania w ramach rewitalizacji badanego obszaru obejmowały odnowienie kwartałów zabudowy mieszkaniowej w centrum i dawnych osiedli robotniczych oraz prywatne inwestycje przekształcające dawne fabryki w przestrzenie o funkcji usługowej.
 - W ramach działań o charakterze społecznym prowadzono między innymi akcje edukacyjne dla dzieci i młodzieży budujące tożsamość lokalną, animacje kulturalne dla mieszkańców, działania artystyczne współtworzące przestrzeń miejską (murale).
 - Korzyściami z rewitalizacji jest odnowienie między innymi fabryki Izraela Poznańskiego (obecnie galeria handlowo-usługowa Manufaktura), fabryki Scheiblera na Księżym Młynie (obecnie mieszkania w stylu loftowym), elektrociepłowni (obecnie centrum rozrywkowo-kulturalno-edukacyjne EC1), a także poprawa warunków mieszkaniowych w centrum Łodzi oraz pozytywna zmiana wizerunku miasta.
 - Negatywnymi konsekwencjami rewitalizacji może być dotknięcie niektórych obszarów miasta przez skutki procesów gentryfikacji.
- Powyższe ustalenia możecie skonfrontować z własnymi obserwacjami w terenie lub materiałem zdjęciowym.

Fot. V.7.3. Pofabryczny kompleks zmienił się obecnie w Manufakturę, czyli atrakcyjne przestrzenie handlowo-usługowe chętnie odwiedzane przez turystów i mieszkańców Łodzi.

Procesy rewitalizacji na przykładzie Łodzi

Do degradacji obszarów miejskich w Łodzi doszło między innymi w wyniku wieloletniego braku inwestycji infrastrukturalnych, szczególnie dotyczących terenów poprzemysłowych. Te zaniedbania pogłębiły się na skutek transformacji ustrojowej rozpoczętej w 1989 r. W ramach rewitalizacji tego miasta opracowano i wdrożono Program Nowe Centrum Łodzi (Program NCŁ). Ma on na celu poprawę jakości życia, rozwój infrastruktury mieszkaniowej i transportowej oraz wprowadzenie innowacji technologicznych do przestrzeni miejskiej. Ważnym założeniem tego programu jest stworzenie nowego, bardzo atrakcyjnego rynku, na którym poza budynkami mieszkalnymi i biurowcami mają się znajdować między innymi strefy rekreacyjne pozwalające na odpoczynek oraz organizację różnorodnych imprez. Szacuje się, że rewitalizacja Łodzi będzie kosztować ok. 516,3 mln zł.

Jednym z obiektów poddanych rewitalizacji w Łodzi jest dworzec kolejowy Łódź Fabryczna. Obecnie stanowi on prężnie działający węzeł komunikacyjny, który umożliwia podróżnym przesiadanie się z pociągu na inne środki transportu: nie tylko na tramwaj czy autobus, lecz także na rower.

PODSTAWA PROGRAMOWA – TREŚCI NAUCZANIA

ZAKRES ROZSZERZONY

VIII. Zróżnicowanie struktur społecznych i procesów urbanizacyjnych

3. Uczeń rozumie na czym polega kulturowe postrzeganie przestrzeni przez człowieka oraz na podstawie materiałów źródłowych analizuje różnice w jej postrzeganiu w różnych kręgach kulturowych.

6. Uczeń identyfikuje funkcje, typy fizjonomiczne miast i formy zespołów miejskich na świecie, wiąże typy fizjonomiczne miast z kręgami cywilizacyjnymi oraz poziomem rozwoju gospodarczego państw.

9 Przestrzeń i jej kulturowe postrzeganie przez człowieka

Na tej lekcji dowiesz się: czym jest przestrzeń i jak ją postrzegają przedstawiciele poszczególnych kręgów kulturowych.

Każdy człowiek żyje w określonej przestrzeni. Obejmuje ona nie tylko elementy przyrody, lecz także ludzi i wytwory ludzkiej działalności. Co ciekawe, to, w jaki sposób jest postrzegana przestrzeń, zależy między innymi od kręgu kulturowego.

■ **Przestrzeń i sposoby jej postrzegania**

Słowo *przestrzeń* jest powszechnie znane i często używane. Ma wiele znaczeń i wywołuje różnorodne skojarzenia. Może na przykład przywołać na myśl wolność, a w zachodnim kręgu kulturowym jest wręcz jej symbolem (świadczą o tym między innymi funkcjonowanie pojęcia przestrzeni do działania). W geografii mówi się jednak o przestrzeni geograficznej, która obejmuje konkretny obszar wydzielony granicami (wycinek epigeosfery) oraz znajdujące się tam elementy przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i kulturowe, między którymi zachodzą różnego rodzaju relacje.

Przedstawiciele geografii humanistycznej, np. Yi-Fu Tuan, którego fragment rozprawy zamieszczono poniżej, patrzą na przestrzeń nieco szerzej. Podkreślają, że centralne miejsce

Specyficzne postrzeganie przestrzeni na rosyjskich stepach dobrze odzwierciedla tamtejsze powiedzenie „Tysiąc kilometrów to nie odległość”.

w określonej przestrzeni zajmuje człowiek. To on zagospodarowuje przestrzeń i, mimo różnic wynikających z przynależności do danego kręgu kulturowego, organizuje ją podobnie, czyli tak, aby stała się mu bliska.

Z geograficznego punktu widzenia można rozpatrywać przestrzeń w różnych skalach: od najmniejszej (jako miejsce życia, dom i najbliższe otoczenie), poprzez skalę lokalną np. gminę, aż po skalę światową (całą Ziemię).

Tekst źródłowy

„Przestrzeń” to abstrakcyjny termin określający złożony zespół pojęć. Ludzie żyjący w różnych kulturach różnią się między sobą sposobem, w jaki dzielą świat, wartościami, jakie przypisują jego częściom i sposobami, w jakie je mierzą. Sposoby dzielenia przestrzeni różnią się wielce stopniem wyrażania i komplikacji, odmienne są również techniki określania rozmiarów i odległości. Istnieją jednak pewne zasadnicze podobieństwa, przekraczające granice kultur. Wynikają one z faktu, że człowiek jest miarą wszystkich rzeczy. Oznacza to, iż szukając podstawowych zasad organizacji przestrzennej przekonamy się, że wynikają one z dwóch rodzajów faktów: z postawy i struktury ludzkiego ciała oraz relacji (bliskich czy dalekich) pomiędzy ludzkimi istotami.

Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, przekł. Agnieszka Morawiecka, wstępem opatrzył Krzysztof Wójcicki, Warszawa 1987, s. 51.

■ Wyjaśnij, jaki wpływ wywiera kultura na postrzeganie przestrzeni.

Oblicza geografii 2 (PR), Nowa Era

Miasta wschodnio- i południowoazjatyckie

Miasta Azji Wschodniej, Południowo-Wschodniej i Południowej charakteryzują się mozaiką etniczno-wyznaniową. W ich układzie przestrzennym przeplatają się ele-

menty orientalne, kolonialne oraz współczesne. Często wokół starych dzielnic powstałych na planie prostokąta rozwija się nowoczesna architektura z centrami usługowymi i wieżowcami, przypominająca miasta północnoamerykańskie. W centrum dawnego miasta znajdował się obszar ogrodzony murami, w którym niegdyś mieszkali władcy, ludność zamożna i urzędnicy. Dawne dzielnice kolonialne były otoczone fortyfikacjami (np. Fort William w Kalkucie) i znajdowała się w nich strefa handlowo-administracyjna z wysokimi budynkami użyteczności publicznej.

Ryc. II.15.8. Tradycja i nowoczesność w mieście Guiyang (czytaj: gijang) w Chinach.

miasta wschodnio-
i południowo-
azjatyckie

Miasta północnoamerykańskie

Centralną częścią miast w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie są dzielnice biznesowe z siedzibami zarządów firm oraz ośrodkami usług finansowych. Mają regularny, prostokątny układ ulic. Charakterystyczne dla tych miejsc są wysokie biurowce, (drapacze chmur). Z dala od centrum znajdują się dzielnice mieszkalne, często o zróżnicowanym składzie etnicznym.

Ryc. II.15.9. Dzielnica Manhattan w Nowym Jorku (centrum finansowe).

miasta północno-
amerykańskie

Miasta przemysłowe

Tego typu miasta powstawały w czasie rewolucji przemysłowej. Tworzono w nich osiedla robotnicze (o niskim standardzie) wokół kopalń i fabryk. Szerokie ulice były przystosowane do przewozu towarów. Wraz z rozwojem transportu kolejowego w XIX w. do fabryk doprowadzano linie kolejowe.

Ryc. II.15.2. Dawna zabudowa przemysłowa Manchesteru w Wielkiej Brytanii (obecnie Muzeum Nauki i Inżynierii).

Miasta ogrody

Koncepcja miasta-ogrodu została stworzona przez Ebenezera Howarda (czytaj: hałarda) pod koniec XIX w. w Anglii. Polegała ona na projektowaniu miast o dużym udziale terenów zielonych i rekreacyjnych oraz niskiej zabudowie w strefie zewnętrznej innego dużego miasta. Miasto-ogród opierało się na planie koła z centralnym parkiem, od którego ulice rozchodziły się promieniście. Przykładami takich miast są: Letchworth Garden City (czytaj: leczłort garden siti), Welwyn Garden City (czytaj: telyn) w Anglii, a w Polsce Podkowa Leśna i Milanówek.

Ryc. II.15.3. Przykład miasta-ogrodu – Letchworth Garden City w Anglii.

Miasta socjalistyczne

Miasta państw socjalistycznych charakteryzowały się występowaniem obok siebie dzielnic mieszkalnych i przemysłowych. Osiedla mieszkalne budowano z wielkiej płyty, a budynki użyteczności publicznej były monumentalne, zdobione attykami i kolumnadami. Założenia urbanistyczne miasta socjalistycznego uwzględniały szerokie ulice prowadzące do głównego ogromnego placu, na którym stał często pomnik socjalistycznego przywódcy i gdzie odbywały się uroczystości państwowe (wiece, obchody świąt państwowych). Przykładem budowl socjalistycznej jest Pałac Kultury i Nauki w Warszawie, a wzorcowego miasta socjalistycznego – Nowa Huta (obecnie dzielnica Krakowa).

Ryc. II.15.4. Widok na plac Centralny w dzielnicy Nowa Huta w Krakowie.

PODSTAWA PROGRAMOWA – TREŚCI NAUCZANIA

ZAKRES ROZSZERZONY

XIV. Zróżnicowanie krajobrazowe Polski

4. Uczeń dokonuje oceny wartości przyrodniczych i kulturowych oraz stanu zachowania krajobrazu (harmonijny, przekształcony, zdegradowany).

6. Uczeń podaje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji.

■ Ochrona walorów krajobrazowych

Dzięki prowadzeniu różnorodnych działań uświadamiających i promocyjnych coraz więcej ludzi zdaje sobie sprawę z tego, jak ważna jest ochrona krajobrazów. Obecnie polega ona przede wszystkim na utrzymywaniu lub restytucji zarówno jego naturalnych, jak i kulturowych walorów.

Do głównych metod ochrony krajobrazu zalicza się:

- ▶ **działania konserwatorskie**, których celem jest utrzymanie obecnego stanu krajobrazu na przykład poprzez zatrzymywanie działań szkodzących przyrodzie lub zabytkom. Działania konserwatorskie prowadzi się w ramach ochrony środowiska na obszarach chronionych, m.in. w parkach narodowych, rezerwach przyrody, parkach krajobrazowych, na obszarach chronionego krajobrazu lub należących do sieci Natura 2000;
- ▶ **działania rekultywacyjne**, czyli przywracanie wartości użytkowej obszarom, które utraciły ją na skutek niewłaściwie prowadzonej działalności gospodarczej (w skrajnych przypadkach działalności rabunkowej). Rekultywacji są poddawane na przykład poeksploatacyjne tereny kopalń odkrywkowych;
- ▶ **działania kształtujące**, które polegają między innymi na wprowadzaniu ład u przestrzennego, ograniczaniu ruchu turystycznego czy zmiany składu gatunkowego szaty roślinnej. Działania kształtujące są uwzględniane między innymi w planach zagospodarowania przestrzennego gmin lub województw (na terenach leśnych zarządzanych przez Lasy Państwowe – w planach urzędzenia lasu),

W 2012 r. utworzono Wilanowski Park Kulturowy. Ma on chronić zespół parkowo-palacowy przed inwestycjami niepasującymi do krajobrazu kulturowego Wilanowa.

Dokumentami, które regulują kwestie ochrony krajobrazu w Polsce, są między innymi *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* oraz *Europejska konwencja krajobrazowa sporządzona we Florencji 20 października 2000 r.*

Najcenniejsze walory krajobrazowe w Polsce są obejmowane ochroną na przykład w ramach parków narodowych, parków krajobrazowych czy rezerwatów przyrody. Sporządzane są także **operaty ochrony walorów krajobrazowych**, w których opisuje się obecny stan walorów, zagrożające im zjawiska oraz koncepcje działań zapobiegających ich niszczeniu.

Ochrona krajobrazów jest również ważnym elementem opracowań planistycznych sporządzanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Samorządy gminne mogą na przykład tworzyć **strefy ochrony konserwatorskiej i parki kulturowe** albo ustalać różne formy ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Oblicza geografii 3 (PR), Nowa Era

3

Krajobrazy kulturowe

Na tej lekcji dowiesz się: czym są krajobrazy kulturowe ■ które typy i podtypy krajobrazów kulturowych występują na terenie Polski i jakimi cechami odznaczają się niektóre z nich.

Człowiek wywiera coraz większy wpływ na środowisko. Budownictwo, osadnictwo, gospodarka leśna, rolnictwo, przemysł czy transport powodują, że krajobrazy nabierają swoistych cech kulturowych. Aby zrozumieć konsekwencje zmian, które następują w wyniku ludzkiej działalności, należy przede wszystkim poznać charakterystyczne cechy poszczególnych krajobrazów kulturowych. Będzie o nich mowa podczas tej lekcji.

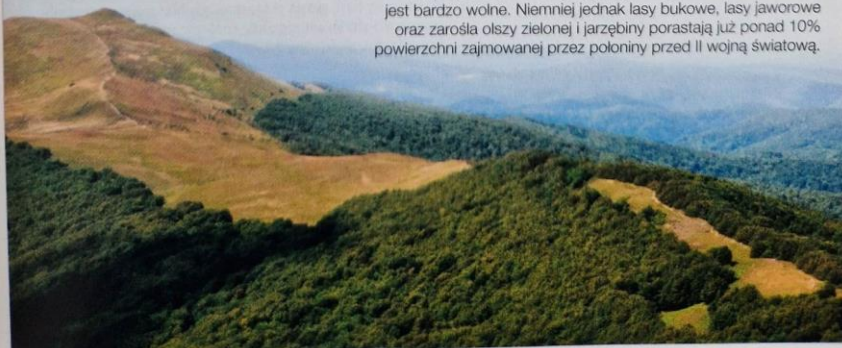
■ Cechy krajobrazów kulturowych

Krajobrazy kulturowe zostały ukształtowane przez człowieka i zawierają elementy antropogeniczne (przyrodnicze i pozaprzyrodnicze). Zalicza się do nich nie tylko krajobrazy miejskie czy przemysłowe, lecz także krajobrazy wiejskie oraz krajobrazy parków i ogrodów. Główne typy i podtypy krajobrazów kulturowych w naszym kraju zostały wymienione i opisane w tabeli znajdującej się na następnych stronach.

Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe

Na pograniczu krajobrazów przyrodniczych i kulturowych znajdują się fragmenty przestrzeni przyrodniczej, które zostały ukształtowane przez człowieka, ale właściwie nie zawierają elementów infrastrukturalnych. Przykładami takich obszarów mogą być poloniny, które zostały zmienione w obszary pasterskie po wycięciu lasów z grzbietowych partii Bieszczad, lub monokultury sosnowe nasadzone na obszarach zajmowanych niegdyś przez lasy liściaste i mieszane. Takie krajobrazy są określane mianem krajobrazów przyrodniczo-kulturowych. Ich charakterystyczną cechą jest to, że po ustaniu ludzkiej działalności zaczynają się na nich ponownie pojawiać pierwotne elementy. Na przykład poloniny zarastają roślinnością leśną, a w podszycie monokultury iglastej pojawiają się drzewa liściaste.

Tempo przesuwania się w górę granicy lasu w Bieszczadach jest bardzo wolne. Niemniej jednak lasy bukowe, lasy jaworowe oraz zarośla olszy zielonej i jarzębiny porastają już ponad 10% powierzchni zajmowanej przez poloniny przed II wojną światową.

Typ krajobrazu	Podtyp krajobrazu	Charakterystyka
Krajobrazy wielok miejskie	krajobrazy historycznych zespołów urbanistycznych (np. osiedle Nikiszowiec)	Tworzą je historyczne wielkopowierzchniowe zespoły miejskie z wyraźnym centrum. Często występuje tam zabytkowa i kwartałowa (zgrupowana na obszarach otoczonych z czterech stron ulicami) zabudowa, która pełni funkcje mieszkaniowe i usługowe.
	krajobrazy nowoczesnych centrów miast – city (np. Złote Tarasy w Warszawie)	Charakterystyczna dla nich jest wielokondygnacyjna, nowoczesna i zwarta zabudowa pełniąca funkcje usługowe.
	krajobrazy obszarów zabudowy mieszkaniowej (np. Gdańsk-Wrzeszcz)	Występują na osiedlach wielokondygnacyjnych bloków albo domów jednorodzinnych o zróżnicowanej lub jednolitej architekturze.
	krajobrazy centrów handlowych, logistycznych i magazynowych (np. Bielany Wrocławskie)	Dominuje w nich niska zabudowa wielkopowierzchniowych centrów handlowych oraz hal magazynowych, którym towarzyszą wielkie parkingi.
	krajobrazy kompleksów sportowo-rekreacyjnych (np. Malta w Poznaniu)	Ich najważniejszymi elementami są obiekty sportowe, np. stadiony, hale, korty tenisowe i baseny, a także towarzyszące im tereny zielone.
	krajobrazy nekropolii (np. Powązki w Warszawie)	Występują na wielkopowierzchniowych cmentarzach odznaczających się uporządkowanym układem nagrobków i obecnością małej architektury religijnej.
Krajobrazy wodogospodarcze	krajobrazy dużych sztucznych zbiorników wodnych (np. Jezioro Włocławskie)	Tworzą je zbiorniki wodne wraz z zaporami, tamami wodnymi, obwałowaniami i inną infrastrukturą hydrotechniczną.
	krajobrazy portowo-stoczniowe (np. porty i stocznie w Gdyni)	Typowa dla nich jest infrastruktura portowa i stoczniowa z żurawiami, dźwigami, suwnicami oraz przestrzenią magazynową.
Krajobrazy przemysłowe	krajobrazy kompleksów przemysłowych (np. elektrownia w Koninie)	Dominują w nich wysokie kominy, wielkogabarytowe hale produkcyjne, zabudowy pieców hutniczych i koksowni, urządzenia transportowe, drogi dojazdowe, bocznice kolejowe i hałdy.
	krajobrazy farm energetyki wiatrowej i słonecznej (np. farma wiatrowa w Margoninie)	Tworzą je kompleksy wiatraków energetycznych lub zespoły ogniw fotowoltaicznych.
Krajobrazy górnicze	krajobrazy kopalń odkrywkowych (np. Kopalnia Węgla Brunatnego Bełchatów)	Charakteryzują się silnie przekształconą powierzchnią ziemi (występowaniem wyrobisk, zwałowisk, kanałów) oraz obecnością wielkich urządzeń wydobywczych, przesyłowych i transportowych.
	krajobrazy kopalń głębinowych (np. Kopalnia Węgla Kamiennego Rydułtowy)	Występują w nich zwałowiska, hałdy i odstożniki. Typowe dla nich jest nagromadzenie infrastruktury technicznej: wydobywczej (m.in. wież wyciągowych, sztybów wiertniczych), a także przesyłowej, transportowej i magazynowej.
Krajobrazy komunikacyjne	węzłów komunikacyjnych (np. węzeł Gliwice-Sośnica)	Składają się na nie wieloprzestrzenne układy powiązań drogowych i kolejowych oraz towarzysząca im zabudowa.
	krajobrazy lotnisk (np. Lotnisko Chopina)	Tworzą je terminale o niskiej zabudowie, pasy startowe, parkingi i wieże kontroli lotów.

PODSTAWA PROGRAMOWA – TREŚCI NAUCZANIA

ZAKRES ROZSZERZONY

XV. Zróżnicowanie społeczno-kulturowe Polski

5. Uczeń dostrzega problem gettoizacji przestrzeni miasta, jego przyczyny i konsekwencje.

6. Uczeń identyfikuje cechy indywidualne wybranych miast w Polsce, określa na czym polega ich genius loci oraz główne przyczyny zróżnicowania poczucia więzi z miastem.

Sandomierz to miasto o tysiącletniej historii. Jego genius loci jest odczuwalny między innymi podczas spacerów po malowniczych uliczkach, zaułkach i placach.

Genius loci może występować w dużych miastach, w mniejszych miejscowościach, w obrębie dzielnic, a nawet na poszczególnych ulicach, takich jak Mariacka w Gdańsku.

Oblicza geografii 3 (PR), Nowa Era

PODSTAWA PROGRAMOWA – TREŚCI NAUCZANIA

ZAKRES ROZSZERZONY

XVI. Elementy przestrzeni geograficznej i relacje między nimi we własnym regionie – badania i obserwacje terenowe.

1. Uczeń wykorzystując dane pozyskane w trakcie badań terenowych, analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze, rynek pracy, jakość życia ludności i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia oraz przedstawia wyniki tych analiz w postaci prezentacji lub posteru.
4. Uczeń na podstawie obserwacji oraz dostępnych materiałów źródłowych (np. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, geoportalu, zdjęć satelitarnych) wyróżnia główne funkcje i dokonuje oceny zagospodarowania terenu wokół szkoły.
5. Uczeń wykorzystując dane GUS oraz narzędzia GIS, analizuje i wyjaśnia strukturę użytkowania gruntów rolnych na terenach wiejskich lub gruntów zabudowanych i urbanizowanych na terenach miejskich własnego regionu.

4 Główne funkcje terenu wokół szkoły i ocena jego zagospodarowania

Przestrzeń wokół Ciebie podlega zmianom, które możesz zaobserwować niezależnie od tego, czy żyjesz w mieście czy na wsi. Powstają nowe osiedla, drogi, ścieżki rowerowe, place zabaw, boiska, magazyny czy hale produkcyjne. Wraz ze zmianami zagospodarowania terenu zmieniają się też jego funkcje. Dzięki badaniom przeprowadzonym podczas tych zajęć dowiesz się, jakie są główne funkcje terenu wokół szkoły, do której uczęszczasz, oraz jak okoliczni mieszkańcy i uczniowie postrzegają jego zagospodarowanie.

Cel warsztatu

Celem warsztatu jest wyróżnienie głównych funkcji terenu wokół Twojej szkoły i ocena jego zagospodarowania.

Przebieg warsztatu

1 Określenie elementów krajobrazu występujących na terenie wokół szkoły.

Zadanie rozpocznij od określenia elementów krajobrazu występujących na terenie wokół szkoły. Dzięki temu dowiesz się, jak jest zagospodarowany badany obszar. Podstawowym źródłem informacji w tym przypadku będą obserwacje terenowe. Ich przeprowadzenie będzie łatwiejsze, jeśli skorzystasz z planu obszaru, na którym znajduje się Twoja szkoła (możesz go uzyskać np. z aplikacji Mapy Google czy serwisu Geoport). Podczas pracy w terenie będziesz na planie

zaznaczać i opisywać elementy krajobrazu występujące w otoczeniu szkoły, takie jak budynki, drogi, parki, formy rzeźby terenu, place zabaw, boiska. W czasie badań terenowych wykonasz także dokumentację fotograficzną otoczenia szkoły oraz sporządzisz notatki dotyczące na przykład rodzaju zabudowy, kategorii dróg czy rodzaju i liczby podmiotów gospodarczych. Zebrane w ten sposób informacje wykorzystasz następnie między innymi do sporządzenia uproszczonego planu, na którym przedstawisz zagospodarowanie terenu z przyporządkowanymi funkcjami.

Elementy krajobrazu, które występują na terenie wokół Twojej szkoły, możesz także określić za pomocą aplikacji Mapy Google i Google Earth oraz serwisu Geoport. Pamiętaj jednak, że niektóre dostępne w nich dane są mniej szczegółowe niż te, które możesz uzyskać podczas obserwacji w terenie.

Zdjęcia dostępne w aplikacjach, np. w Google Earth 3D (powyżej), mogą być czasem nieaktualne. Dlatego warto dodatkowo zweryfikować obecne zagospodarowanie otoczenia szkoły podczas obserwacji terenowych.

3 Sporządzenie planu zagospodarowania przestrzennego terenu wokół szkoły.

Wykonaj schematyczny plan zagospodarowania terenu wokół Twojej szkoły. Zaznacz na nim kolorami tereny pełniące wyróżnione wcześniej funkcje i opisz je w legendzie, tak jak to przedstawiono na przykładzie poniżej.

4 Zebranie informacji dotyczących oceny zagospodarowania terenu wokół szkoły.

Ocena zagospodarowania terenu wokół szkoły powinna zawierać informacje o znaczeniu elementów zagospodarowania przestrzennego dla mieszkańców i uczniów. O tym, jak mieszkańcy

terenu i uczniowie oceniają jego przestrzenne zagospodarowanie, dowiesz się z wywiadów z nimi lub z przeprowadzonej krótkiej ankiety. Przykłady opinii uczniów na temat zagospodarowania terenu wokół szkoły przedstawiono na następnej stronie.

5 Sporządzenie wniosków z badania

Kiedy wyróżnisz główne funkcje terenu wokół szkoły i zbierzesz opinie uczniów i okolicznych mieszkańców na temat jego zagospodarowania, będziesz dysponować wszystkimi informacjami potrzebnymi do sformułowania wniosków z przeprowadzonego badania. Przedstaw je w krótkiej pracy pisemnej.

Przykład

Przykład uproszczonego planu przedstawiającego zagospodarowanie terenu wokół szkoły wraz z przyporządkowanymi funkcjami

Teren o funkcji:

mieszkaniowej

usługowej

sportowo-rekreacyjnej

zieleni publicznej

ciągów komunikacyjnych

obsługi komunikacyjnej

A – przystanek autobusowy (końcowy)

P – parking

5 Struktura użytkowania gruntów w moim regionie

Wygląd Twojego otoczenia różni się zależnie od miejsca, w którym mieszkasz. To zróżnicowanie z kolei wynika z odmiennego użytkowania gruntów na danym obszarze. Dzięki badaniom przeprowadzonym podczas tych zajęć dowiesz się, jaka jest struktura użytkowania gruntów w Twojej gminie i jakie czynniki o niej zdecydowały.

Cel warsztatu

Celem warsztatu jest zanalizowanie i wyjaśnienie struktury użytkowania gruntów rolnych na terenach wiejskich lub gruntów zabudowanych i zurbanizowanych na terenach miejskich w Twojej gminie.

Przebieg warsztatu

1 Określenie przedmiotu badań

Wybór przedmiotu badań będzie zależał od Twojego miejsca zamieszkania. Jeśli mieszkasz na wsi, poddaj analizie użytkowanie gruntów rolnych w gminie, na której obszarze znajduje się Twoja miejscowość (działania potrzebne do wykonania tego zadania opisano w punktach 3A, 4A i 5A). Jeśli zaś żyjesz w mieście, zanalizuj użytkowanie gruntów zabudowanych i zurbanizowanych na jego obszarze (opis działań do wykonania tego zadania zamieszczono w punktach 3B, 4B i 5B). Zwróć uwagę, że grunty rolne to kategoria wyróżniana na potrzeby ewidencji gruntów i budynków. Zalicza się do nich użytki rolne oraz nieużytki rolne, czyli grunty, które bez znacznych nakładów nie nadają się do prowadzenia działalności wytwórczej w rolnictwie.

Przypomnij sobie

Struktura użytków rolnych

Zob. *Oblicza geografii 2*, zakres rozszerzony, s. 160–161.

2 Zebranie informacji do analizy struktury użytkowania gruntów

Jeśli mieszkasz na wsi, do analizy struktury użytkowania gruntów będziesz potrzebować danych dotyczących gruntów rolnych, które obejmują:

- użytki rolne, czyli:
 - grunty orne,
 - sady,
 - łąki trwałe,
 - pastwiska trwałe,

- grunty rolne zabudowane,
- grunty pod stawami,
- grunty pod rowami,
- grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych;

- nieużytki rolne.

Jeśli żyjesz w mieście, potrzebne Ci będą dane dotyczące gruntów zabudowanych i zurbanizowanych, do których zalicza się:

- tereny mieszkaniowe,
- tereny przemysłowe,
- inne tereny zabudowane,
- zurbanizowane tereny niezabudowane lub w trakcie zabudowy,
- tereny rekreacyjno-wypoczynkowe,
- użytki kopalne,
- tereny komunikacyjne, w tym:
 - drogi,
 - tereny kolejowe,
 - inne tereny komunikacyjne,
 - grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych.

Odpowiednie informacje, w tym dane statystyczne, znajdziesz w źródłach, których przykłady wymieniono na s. 333.

Praktyczne rady

Charakterystykę typów gruntów wymienionych powyżej znajdziesz w załączniku nr 6 do rozporządzenia dotyczącego ewidencji gruntów i budynków (Dz.U. 2019 poz. 393).

3 A) Określenie struktury użytkowania gruntów rolnych

Szczegółowe dane dotyczące struktury użytkowania gruntów rolnych można znaleźć m.in. w Banku Danych Lokalnych. Sposób uzyskania przykładowych danych przedstawiono na stronie 334.

Przykłady źródeł informacji przydatnych podczas analizy struktury użytkowania gruntów

Przykład

Źródło informacji	Przykłady informacji
Bank Danych Lokalnych	• dane dotyczące struktury użytkowania gruntów w gminach (w tym w miastach) • dane pomocne w wyjaśnieniu struktury użytkowania gruntów, np. dotyczące struktury zasiewów
Wydziały geodezji i kartografii w urzędach powiatowych lub urzędach miejskich (wizyta lub kontakt za pośrednictwem poczty elektronicznej)	• dane dotyczące struktury użytkowania gruntów
Urząd gminy, urząd miasta (wizyta, kontakt za pośrednictwem poczty elektronicznej, strona internetowa urzędu)	• studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub miasta (dokument zawierający dane dotyczące struktury użytkowania gruntów oraz mapę zagospodarowania przestrzennego terenu)
Regionalne systemy informacji przestrzennej poszczególnych województw, portale internetowe województw i miast	• dane dotyczące struktury użytkowania gruntów, a także mapy ukształtowania powierzchni terenu czy mapy glebowo-rolnicze (kompleksów rolniczej przydatności gleb)
Atlas rolnictwa (https://www.igipz.pan.pl/atlas-rolnictwa-polski-zgwirl.html)	• informacje (w tym mapy wg gmin) dotyczące między innymi jakości gleb, struktury zasiewów, stosunków wodnych czy agroklimatu
Obserwacje w terenie	• dane pomocne w wyjaśnieniu struktury użytkowania gruntów, np. rodzaj występujących upraw, rodzaj zabudowy, rozmieszczenie poszczególnych form użytkowania gruntów • weryfikacja aktualności danych pochodzących z innych źródeł

Podczas analizy struktury użytkowania gruntów pomocnym źródłem informacji mogą okazać się aplikacje, takie jak Geoportal, Google Earth czy Mapy Google. Zawierają one zdjęcia lotnicze, które pozwalają dość dokładnie określić pokrycie terenu wynikające z kierunków użytkowania gruntów. Dzięki nim można też zaobserwować zmiany w użytkowaniu gruntów polegające na zmniejszaniu powierzchni użytków rolnych na rzecz terenów pełniących między innymi funkcje usługowe. Takie zmiany następują zwłaszcza na obszarach wiejskich położonych wokół dużych miast czy przy autostradach, jak we wsi Sosnowiec w gminie Stryków (fot. Google Earth).

PODSTAWA PROGRAMOWA – TREŚCI NAUCZANIA

ZAKRES ROZSZERZONY

XVI. Elementy przestrzeni geograficznej i relacje między nimi we własnym regionie – badania i obserwacje terenowe.

6. Uczeń na podstawie obserwacji terenowych, współczesnych i archiwalnych map oraz fotografii prezentuje i wyjaśnia zmiany układu przestrzennego i wyglądu zabudowy wybranego terenu we własnej miejscowości.

7. Uczeń wyszukuje informacje na temat rewitalizacji zdegradowanych obszarów zurbanizowanych i przemysłowych, przedstawia jej cele oraz proponuje działania rewitalizacyjne w wybranej miejscowości własnego regionu.

8. Uczeń dokonuje analizy mocnych i słabych stron miejscowości zamieszkania lub dzielnicy dużego miasta oraz zagrożeń i szans jej rozwoju.

6 Zmiany układu przestrzennego i wyglądu zabudowy w mojej miejscowości

Na wygląd Twojej miejscowości składają się określony układ przestrzenny i różnorodna zabudowa. Niektóre ich elementy zachowały się w stanie z przeszłości. Inne zaś znacznie zmieniały się w czasie. Dzięki badaniom przeprowadzonym w ramach warsztatu dowiesz się, jak zmieniały się układ przestrzenny oraz wygląd zabudowy w Twojej miejscowości, a także jakie były przyczyny tych zmian.

Cel warsztatu

Celem warsztatu jest przedstawienie i wyjaśnienie zmian układu przestrzennego i wyglądu zabudowy wybranego terenu w Twojej miejscowości.

Przebieg warsztatu

1 Wybór obszaru badań

Zadanie rozpocznij od wyznaczenia obszaru badań. Najlepiej będzie, jeśli wybierzesz fragment swojej miejscowości, który odegrał dużą rolę w jej rozwoju (ze względu na lepszą dostępność do materiałów). Możesz jednak poddać analizie także zakątek wyjątkowo dla Ciebie ważny lub szczególnie przez Ciebie lubiany – miejsce, w którym przejawia się *genius loci*. Jeśli nie dasz rady zebrać odpowiednich informacji o własnej miejscowości, do analizy wybierz najbliższą miejscowość, dla której uda Ci się zebrać materiały.

Przypomnij sobie Genius loci miasta

Zob. Oblicza geografii 3, zakres rozszerzony, s. 220.

2 Określenie przedmiotu badań

Przedmiotem badań są zmiany układu przestrzennego wybranego obszaru oraz zmiany wyglądu zabudowy. Analizując układ przestrzenny, określ rozmieszczenie i położenie względem siebie głównych ciągów komunikacyjnych (np. ulic, placów), a także parceli (działek) i zespołów budynków. Z kolei badając zmiany wyglądu zabudowy, zwróć uwagę na budynki i ich elewacje oraz budowle (np. mosty, tunele, pomniki), style architektoniczne, sposoby zagospodarowania placów czy też funkcje zabudowy, czyli sposób użytkowania budynków (np. funkcja biurowo-usługowa).

3 Zebranie informacji do analizy

W przedstawieniu i wyjaśnieniu zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy na wybranym obszarze bardzo pomocne mogą okazać się aplikacje Mapy Google, Google Earth (współczesne zdjęcia lotnicze) czy Google Earth Pro (zdjęcia historyczne). Przydatne będą też strony internetowe, takie jak:

- <https://www.zabytek.pl> – strona Narodowego Instytutu Dziedzictwa, na której można znaleźć informacje o polskich zabytkach wraz z ich opisami, zdjęciami, a także lokalizacją obiektów,
- <https://polona.pl> – repozytorium cyfrowe Biblioteki Narodowej, w którym znajdują się między innymi skany i zdjęcia archiwalnych map czy planów miast.

Przykład wykorzystania tych źródeł przedstawiono na następnej stronie.

Do analizy możesz wykorzystać także inne źródła, takie jak:

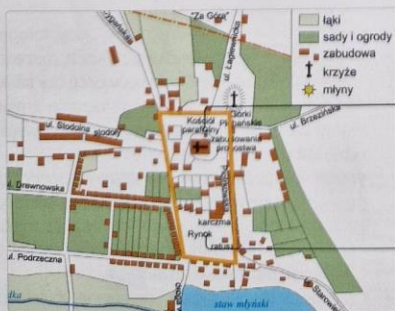
- bezpośrednie obserwacje ukierunkowane na współczesny układ przestrzenny i wygląd zabudowy,
- współczesne i archiwalne mapy, plany, fotografie dostępne na przykład w archiwach, muzeach (regionalnym lub danej miejscowości) czy bibliotekach. Umożliwią Ci one wskazanie zmian, które zaszły w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy w określonym czasie;
- publikacje poświęcone historii miejscowości lub mieszkańcom zasłużonym dla regionu (miejscowości). Mogą one zawierać archiwalne zdjęcia obszaru, a także informacje, które ułatwią Ci wyjaśnienie przyczyn zmian;
- zasoby archiwów domowych, własne lub zebrane w kręgu znajomych czy najstarszych mieszkańców. Takie zbiory mogą zawierać wiele różnych materiałów współczesnych i archiwalnych.

Przykłady wykorzystania źródeł internetowych do analizy zmian układu przestrzennego

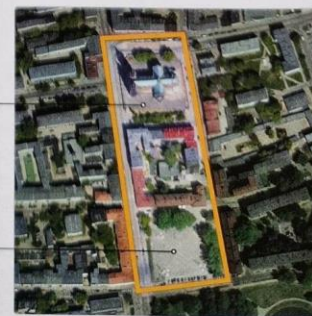
Skan planu Kalisza z 1927 r. pochodzący ze zbiorów repozytorium cyfrowego Biblioteki Narodowej (<https://polona.pl/>) został nałożony na współczesne zdjęcie lotnicze miasta i jego okolic z aplikacji Google Earth, a następnie zorientowany według zachowanego do dziś układu głównych dróg oraz linii kolejowych. Po zestawieniu planu i zdjęcia można stwierdzić, że układ przestrzenny zabudowy i sieci transportu zachowuje podobieństwo do układu z przeszłości. Można też wskazać, które elementy układu przestrzennego pozostały niezmienione do dziś, a które zmieniły się najbardziej.

Poniżej przedstawiono fragment Łodzi na początku XIX w. W centrum miejscowości znajdował się rynek, który wraz z placem Kościelnym stanowił punkt początkowy pierwszych miejskich ulic. Porównanie ze współczesnym zdjęciem lotniczym tego samego obszaru pozwala dostrzec, że układ ulic, placów, a także części działek w tej części miasta niewiele się zmienił. Duże zmiany zaszły zaś w gęstości zabudowy – niegdyś bardziej rozproszonej, a obecnie bardzo gęstej. Niektóre elementy dawnego układu przestrzennego nie przetrwały do dziś, np. w miejscu dawnego stawu obecnie znajduje się park.

Źródło: <http://www.mapa.lodz.pl/mapa/atlas/P-03.pdf> [dostęp: 26.10.2020].

Źródło: Google Earth.

Analiza zmian, które zaszły w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy fragmentu Starego Miasta w Warszawie między okresem przedwojennym a współczesnością

Analizie poddano fragment Starego Miasta w Warszawie z placem Zamkowym i jego najbliższym otoczeniem. Zamieszczone fotografie pochodzące z różnych lat pozwalają dostrzec zmiany, które zaszły w wyglądzie placu oraz jego otoczenia od okresu międzywojennego do czasów współczesnych.

Zdjęcie przedstawia obecny wygląd placu Zamkowego z Zamkiem Królewskim i kolumną Zygmunta. Dzięki aplikacji Google Earth Pro możesz zobaczyć obraz placu w technice 3D.

Krakowskie Przedmieście i plac Zamkowy w 1930 r.

Pozostałości kolumny Zygmunta w 1947 r., w tle ruiny Zamku Królewskiego.

Fasada katedry św. Jana Chrzciciela przed II wojną światową.

Rewitalizacja zabytkowego kwartału kolonii robotniczej w Rudzie Śląskiej

Przykład

Rewitalizacji został poddany wewnętrzny dziedziniec położony wśród familoków, czyli starych budynków mieszkalnych typowych dla śląskiego osiedla robotniczego z przełomu XIX i XX w. Działania rewitalizacyjne dotyczyły między innymi sfery przestrzenno-funkcjonalnej i polegały na zastosowaniu rozwiązań urbanistycznych uwzględniających zmiany funkcji obszaru i potrzeb mieszkańców.

W centrum obszaru znajdowały się zaniedbane zabudowania gospodarcze (tzw. chlewiki). Nie spełniały one już swojej pierwotnej funkcji (pomieszczenia dla zwierząt, np. drobiu).

Budynki gospodarcze zostały wyburzone, a w ich miejscu utworzono plac zabaw, trawnik z ławkami i parking. Cały teren został wyłożony kostką brukową.

3 Zidentyfikowanie problemów występujących na wybranym obszarze

Na podstawie bezpośrednich obserwacji oraz wywiadów z mieszkańcami zidentyfikuj problemy wybranego obszaru. Najczęściej są to:

- wysoki stopień zniszczenia budynków,
- brak lub zły stan infrastruktury w przestrzeni publicznej, np. placów zabaw, koszy na śmieci,
- ogrzewanie budynków starymi piecami węglowymi, co zwiększa lokalnie zanieczyszczenie powietrza.

4 Zaproponowanie działań rewitalizacyjnych na wybranym obszarze

Po określeniu, jakie problemy występują na wybranym obszarze, ustal cele przeprowadzanej rewitalizacji. Zaproponuj działania, które należy podjąć, aby te cele zrealizować.

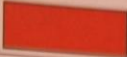
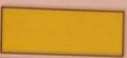
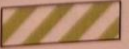
Na następnej stronie wymieniono przykłady celów rewitalizacji oraz propozycje działań rewitalizacyjnych dotyczących zaniedbanego parkingu położonego w gęsto zaludnionym kwartale dużego miasta.

Ryc. V.4.2. Obszar badań na studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (fragment rysunku z zasobów Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Poznaniu). Oznaczenia na mapie są zgodne z tabelą V.4.1. Szczegółową legendę można znaleźć na stronie MPU w Poznaniu: <https://www.mpu.pl/>, dostęp: 04.08.2021.

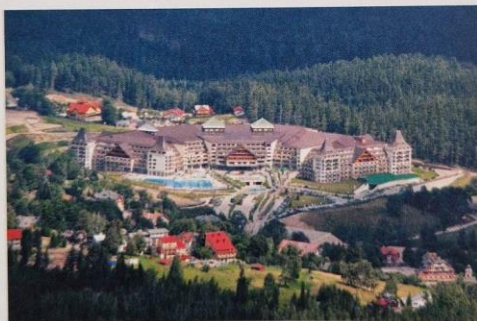
■ Analiza studium lub miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, dodatkowo wspomagana przez interpretację zdjęć lotniczych, daje możliwość sformułowania wniosków dotyczących zagospodarowania terenu na obszarze badań oraz jego funkcji. Wnioski mogą przyjąć następujący charakter:

- Na analizowanym obszarze występują różne sposoby zagospodarowania, a teren w sąsiedztwie szkoły pełni rozmaite funkcje.
- W sąsiedztwie szkoły wyróżnić można obszary zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i jednorodzinnej, tereny usługowe i przemysłowe, tereny zajmowane na potrzeby komunikacji (drogi i linie kolejowe), obszary zielone, wody powierzchniowe.
- Zwraca uwagę duży udział terenów zielonych, na które składają się ogródki działkowe, tereny sportu i rekreacji, tereny zieleni urządzonej oraz nieurządzonej, tereny leśne i zadrzewione.
- Teren badań jest podzielony przez dużą drogę, która pełni funkcję ramy komunikacyjnej dla całego miasta.

lp.	Przedmiot oznaczenia	Oznaczenie literowe	Kolor oznaczenia na projekcie rysunku planu	Uwagi
2. TERENY ZABUDOWY USŁUGOWEJ				
2.1.	Tereny zabudowy usługowej	U		kolor czerwony
2.2.	Tereny sportu i rekreacji	US		kreskowanie zielono-czerwone
2.3.	Tereny rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m ²	UC		kreskowanie czerwono-ciemnoszare
3. TERENY UŻYTKOWANE ROLNICZO				
3.1.	Tereny rolnicze	R		kolor żółty
3.2.	Tereny obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodniczych oraz gospodarstwach leśnych i rybactwach	RU		kreskowanie żółto-czerwone
3.3.	Tereny zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodniczych	RM		kreskowanie żółto-jasnobrązowe
4. TERENY ZABUDOWY TECHNICZNO-PRODUKCYJNEJ				
4.1.	Tereny obiektów produkcyjnych, składów i magazynów	P		kolor fioletowy
4.2.	Obszary i tereny górnicze	PG		
5. TERENY ZIELENI I WÓD				
5.1.	Tereny zieleni objęte formami ochrony przyrody zgodnie z przepisami o ochronie przyrody	ZN		kolor ciemnozielony
5.2.	Lasy	ZL		
5.3.	Tereny zieleni urządzonej, takie jak: parki, ogrody, zieleni towarzysząca obiektom budowlanym, zieleńce, arboreta*, alpinaria**, grodziska, kurhany, zabytkowe fortyfikacje	ZP		kolor zielony
5.4.	Tereny ogrodów działkowych	ZD		
5.5.	Cmentarze	ZC		
5.6.	Obszary zagrożone powodzią	ZZ		kreskowanie jasnozielone na tle w kolorze odpowiednim do przeznaczenia
5.7.	Tereny wód powierzchniowych morskich	WM		kolor jasnoniebieski
5.8.	Tereny wód powierzchniowych śródlądowych (rzeki, jeziora, stawy, strumienie, kanały)	WS		

Fot. V.6.3. Zmiana układu przestrzennego i zabudowy w mieście często była efektem zniszczeń wojennych. W Warszawie odbudowano Stare Miasto, odtwarzając jego historyczny wygląd, ale na pozostałych obszarach zniszczonego Śródmieścia zaplanowano zupełnie nowe założenia.

Fot. V.6.4. W miejscowościach turystycznych, jak Karpacz, przyczyną zmiany istniejących układów przestrzennych jest też intensywna rozbudowa bazy noclegowej.

Umiejętnie wprowadzane zmiany układu przestrzennego mogą poprawić funkcjonalność określonych fragmentów miejscowości i dobrze nawiązywać do już istniejącej tkanki urbanistycznej lub ją uzupełniać. Nieprzemyślane działania, dyktowane często chęcią maksymalizacji zysków z inwestycji, wybieraniem tańszych roz-

wiązań, lekceważeniem środowiska przyrodniczego oraz zastanych układów mogą skutkować chaosem przestrzennym. **Chaos przestrzenny** jest przeciwieństwem pożądanego stanu, jakim jest ład przestrzenny.

chaos przestrzenny ▶

ład przestrzenny ▶

Ład przestrzenny – takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

ze stanem obecnym. Wykonajcie dokumentację fotograficzną innych ciekawych obiektów i miejsc na obszarze badań, które mają związek ze zmianami przestrzennymi. Archiwalne zdjęcia, plany, mapy i dokumenty znajdziecie na poniżej wymienionych stronach.

- Narodowe Archiwum Cyfrowe (<https://www.nac.gov.pl/>, dostęp: 04.08.2021)
- Polona (<https://polona.pl/>, dostęp: 04.08.2021)
- Foto Polska (<https://www.fotopolska.eu/>, dostęp: 04.08.2021)
- polska-org.pl (dostęp: 04.08.2021)
- Archiwum Map Wojskowego Instytutu Geograficznego 1919–1939 (<http://polski.mapywig.org/news.php>, dostęp: 04.08.2021)
- Stare Plany Miast (<https://stareplanymiast.pl/>)

Fot. V.6.6. Zabudowa Chwaliszewa o małomiasteczkowym charakterze przed przebudową na przełomie XIX i XX w. opisywaną przez Zbigniewa Zakrzewskiego.

Fot. V.6.7. Miejsca wytypowane do przeprowadzenia obserwacji terenowych i wykonania dokumentacji fotograficznej.

PODSTAWA PROGRAMOWA – WARUNKI REALIZACJI

Przypisana liczba godzin stanowi 80% ogólnej liczby godzin w danej klasie – przeznaczenie pozostałych 20% godzin pozostawiono do decyzji nauczyciela.

Szczególną rolę pełnią zajęcia w terenie, które zostały zaproponowane zarówno do wymagań zakresu podstawowego, jak i w większym znacznie wymiarze do zakresu rozszerzonego.

Dlatego też szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia przez uczniów prac badawczych oraz obserwacji terenowych.

Realizacja celów kształcenia geograficznego powinna odbywać się poprzez (...) stosowanie metody projektu w celu stworzenia warunków do podejmowania przez uczniów badań terenowych oraz (...) organizowanie debat, seminariów, konkursów, wystaw fotograficznych, opracowywanie przewodników, posterów, folderów, portfolio.

PODSTAWA PROGRAMOWA – CELE KSZTAŁCENIA

Wiedza:

Rozumienie zasad racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody i zachowania dziedzictwa kulturowego. (I.6)

Umiejętności:

Przewidywanie skutków działalności gospodarczej człowieka w środowisku geograficznym. (II.6)

Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. (II.10)

Kształtowanie postaw:

Dostrzeganie aplikacyjnego charakteru geografii. (III.3)

Rozumienie potrzeby racjonalnego gospodarowania w środowisku geograficznym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, ochrony elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz konieczności rekultywacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych. (III.5)

RAMOWE PLANY NAUCZANIA

RAMOWY PLAN NAUCZANIA DLA LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO, W TYM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO SPECJALNEGO
DLA UCZNIÓW W NORMIE INTELEKTUALNEJ: NIEPEŁNOSPRAWNYCH, NIEDOSTOSOWANYCH SPOŁECZNIE
ORAZ ZAGROŻONYCH NIEDOSTOSOWANIEM SPOŁECZNYM

Lp.	Obowiązkowe zajęcia edukacyjne i zajęcia z wychowawcą	Tygodniowy wymiar godzin w klasie				Razem w czteroletnim okresie nauczania
		I	II	III	IV	
		Zakres podstawowy				
1.	Język polski	4	4	4	4	16
2.	Język obcy nowożytny	3 2 } + 3 ¹⁾	3 2 } + 3 ¹⁾	3 2 } + 3 ¹⁾	3 2 } + 2 ¹⁾	12 8 } + 11 ¹⁾
3.	Drugi język obcy nowożytny					
4.	Filozofia lub plastyka lub muzyka lub język łaciński i kultura antyczna ²⁾	1	-	-	-	1
5.	Historia	2	2	2	2	8
6.	Wiedza o społeczeństwie	1	1	-	-	2
7.	Podstawy przedsiębiorczości	-	1	1	-	2
8.	Geografia	1	2	1	-	4
9.	Biologia	1	2	1	-	4
10.	Chemia	1	2	1	-	4
11.	Fizyka	1	1	2	-	4
12.	Matematyka	3	4	3	4	14
13.	Informatyka	1	1	1	-	3
14.	Wychowanie fizyczne	3	3	3	3	12
15.	Edukacja dla bezpieczeństwa	1	-	-	-	1
16.	Zajęcia z wychowawcą	1	1	1	1	4
Razem przedmioty w zakresie podstawowym i zajęcia z wychowawcą		26+ 3 ¹⁾	29+ 3 ¹⁾	25+ 3 ¹⁾	19+ 2 ¹⁾	99+ 11 ¹⁾

RAMOWE PLANY NAUCZANIA

Przedmioty w zakresie rozszerzonym	4	5	7	6	22
Razem na obowiązkowe zajęcia edukacyjne i zajęcia z wychowawcą	30 + 3 ¹⁾	34 + 3 ¹⁾	32 + 3 ¹⁾	25 + 2 ¹⁾	121 + 11 ¹⁾
Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły	3				3
Ogółem	124 + 11 ¹⁾				
Religia/etyka ³⁾					
Wychowanie do życia w rodzinie ⁴⁾					
Język mniejszości narodowej/język mniejszości etnicznej/język regionalny/własna historia i kultura ⁵⁾					
Geografia państwa, z którego obszarem kulturowym utożsamia się mniejszość narodowa ⁶⁾					
Zajęcia sportowe ⁷⁾					
Dodatkowe zajęcia edukacyjne ⁸⁾					
Język migowy ⁸⁾					
Zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej ⁹⁾					
Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego ¹⁰⁾	minimum 10 godzin w czteroletnim okresie nauczania				

RAMOWE PLANY NAUCZANIA

2. Na przedmioty w zakresie rozszerzonym (dodatkowo, poza wymiarem godzin określonym dla przedmiotów w zakresie podstawowym), wymienione w podstawie programowej kształcenia ogólnego, w czteroletnim okresie nauczania, należy przeznaczyć:

- 1) w przypadku języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, historii muzyki, historii sztuki, języka łacińskiego i kultury antycznej oraz filozofii – po 8 godzin tygodniowo;
- 2) w przypadku języka obcego nowożytnego, historii, geografii, biologii, chemii, fizyki, matematyki oraz informatyki – po 6 godzin tygodniowo.

6. Dyrektor liceum ogólnokształcącego, po zasięgnięciu opinii uczniów oddziału (grupy oddziałowej, międzyoddziałowej lub międzyszkolnej), w którym tygodniowy wymiar godzin przedmiotów realizowanych w zakresie rozszerzonym jest niższy niż 22:

- 1) może zwiększyć liczbę godzin przeznaczonych na przedmioty realizowane w zakresie rozszerzonym lub
- 2) może przydzielić godziny na przedmioty uzupełniające, dla których nie została ustalona podstawa programowa, lecz program nauczania tych przedmiotów został włączony do szkolnego zestawu programów nauczania. Tygodniowy wymiar godzin w czteroletnim okresie nauczania dla przedmiotu uzupełniającego wynosi co najmniej 2 godziny. Przedmioty uzupełniające ustala dyrektor liceum ogólnokształcącego po zasięgnięciu opinii uczniów danego oddziału (grupy oddziałowej, międzyoddziałowej lub międzyszkolnej).

MOŻLIWOŚCI (SZANSE)

- kształt podstawy programowej
- ramowe plany nauczania
- zmiana postrzegania geografii
- rozwój studiów z zakresu gospodarki przestrzennej
- współpraca szkół średnich z uczelniami
- podręczniki

Wykład dla uczniów zorganizowany w szkole

TRUDNOŚCI (ZAGROŻENIA)

- organizacja zajęć w terenie
- rankingi liceów i techników (wyniki matur)
- czas realizacji treści związanych z GP
- przygotowanie nauczycieli

Zajęcia dotyczące planowania przestrzennego

WYZWANIA

- kształcenie nauczycieli
- zmiany prawa (podstawa programowa, planowanie przestrzenne)
- Konkursy i olimpiady

Zajęcia terenowe na Sołacz (Poznań)

ZAJĘCIA TERENOWE

Zajęcia terenowe na Sołaczu (Poznań)

Zajęcia terenowe w okolicy szkoły (Grunwald w Poznaniu)

ZAJĘCIA TERENOWE

Zajęcia terenowe na Placu Wolności w Poznaniu

Identyfikacja stanu i wyzwań dotyczących
kształcenia w zakresie treści związanych
z gospodarowaniem przestrzenią
na poziomie szkół średnich

EDUKACJA W ZAKRESIE
GOSPODAROWANIA
PRZESTRZENIĄ
Łódź, 27 kwietnia 2023 r.

mgr Janusz Górny
janusz@amu.edu.pl

Program przedmiotu *gospodarka przestrzenna*

Zagadnienia wstępne

- Teoria gospodarki przestrzennej
- Teoria lokalizacji działalności gospodarczej
- Teoria regionu i polityka regionalna
- Polityka regionalna i planowanie strategiczne w Unii Europejskiej

Zagadnienia przyrodnicze

- Przyrodnicze podstawy gospodarki przestrzennej
- Fizjografia planistyczna
- Przyrodniczy system miasta
- Hydrologia i klimatologia obszarów zurbanizowanych i wiejskich
- Oceny oddziaływania na środowisko
- Rozwój zrównoważony miast
- Zasoby przyrody i zagospodarowanie obszarów chronionych

Program przedmiotu *gospodarka przestrzenna*

Zagadnienia prawne

- Podstawy prawne administracji publicznej
- Podstawy prawne gospodarki przestrzennej i ochrony środowiska
- Funkcjonowanie samorządu terytorialnego

Zagadnienia ekonomiczne

- Gospodarka nieruchomościami
- Ekonomia miast i regionów
- Współczesne badania rozwoju lokalnego i regionalnego
- Strategie rozwoju lokalnego
- Organizacja przestrzenna usług publicznych
- Zarządzanie funduszami unijnymi

Program przedmiotu *gospodarka przestrzenna*

Zagadnienia planistyczne

- Architektura krajobrazu
- Podstawy architektury
- Historia i teoria urbanistyki
- Ochrona zespołów urbanistycznych
- Podstawy planowania przestrzennego
- Projektowanie urbanistyczne
- Systemy informacji przestrzennej
- Kształtowanie przestrzeni na obszarach wiejskich
- Rewitalizacja przestrzeni miejskiej

Zagadnienia społeczne

- Społeczno-kulturowe uwarunkowania gospodarki przestrzennej
- Komunikacja społeczna w gospodarowaniu przestrzenią

